

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ เพราะการจัดการศึกษาเป็นปัจจัยหลักในการสร้างและพัฒนาความรู้ ทักษะ ค่านิยม คุณธรรมจริยธรรมของบุคคล เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและสร้างภูมิปัญญาให้แก่บุคคล การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ครูผู้สอนถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 53 ได้กำหนดให้องค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา มีอำนาจกำหนดมาตรฐานวิชาชีพครู รวมทั้งการพัฒนาวิชาชีพครู ให้ครูมีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง สร้างพลเมืองให้มีความสามารถ “มุ่งก้าวมัน รู้ทันโลก” และพลเมืองสร้างสังคมไทยให้ก้าวไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยตระหนักว่า ครู และบุคลากรทางการศึกษา เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาครูและวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏซึ่งเป็นสถาบันหลักที่ทำหน้าที่ในการผลิตครู จำเป็นต้องทบทวนบทบาทหน้าที่การผลิตครูทั้งกระบวนการ โดยเริ่มจากการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพครู การปฏิรูปการเรียนการสอน และกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

การพัฒนาหลักสูตรการผลิตครูนั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีนโยบายให้กำหนดระยะเวลาในการผลิตครูระดับปริญญาตรีเป็น 5 ปี โดยให้นักศึกษามีเวลาฝึกประสบการณ์วิชาชีพในโรงเรียนที่มีมาตรฐานอย่างน้อย 1 ปี ทั้งนี้เพื่อให้นักศึกษาได้มีเวลาศึกษาเนื้อหาวิชาเอกที่สนใจให้ลึกซึ้งมากขึ้น มีเวลาในการพัฒนาทักษะการสอนและคุณลักษณะวิชาชีพครูที่ยาวนานมากขึ้น โดยคาดหวังว่าแนวทางนี้จะช่วยผลิตครูที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน สามารถประกอบวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดปัญหาด้านคุณภาพของครูได้ส่วนหนึ่ง ดังนั้นสถาบันราชภัฏจึงได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตราชภัฏ พุทธศักราช 2546 ขึ้น เพื่อผลิตครูระดับปริญญาตรีสำหรับการสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีปรัชญาเป็นการผลิตครูชั้นวิชาชีพที่มีประสิทธิภาพ (Capability) และมีเป้าหมายในการผลิตครูให้มีลักษณะของครูดี ครูเก่ง คนดี และคนเก่ง (สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, 2546 หน้า 3)

ลักษณะของครูดี ครูเก่ง คนดี คนเก่ง ตามเป้าหมายของหลักสูตรเป็นดังนี้ (1) เป็นคนดี คือ เป็นผู้ที่มีจุดมุ่งหมายของชีวิตมีหลักการในการดำเนินชีวิต เข้าถึงความงามความดีของ

ชีวิต มีพลังและความมุ่งมั่นในการพัฒนาตน และพัฒนาความก้าวหน้าของส่วนรวม รักชุมชนและท้องถิ่นสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข เป็นคนเก่ง คือ มีความสามารถและทักษะในการใช้ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศอย่างน้อยสองภาษา มีความรักในการใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่อง มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหา สามารถเผชิญสถานการณ์และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นครุดี คือ เข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน มีคุณสมบัติของความเป็นกัลยาณมิตร กับผู้เรียนและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ร่วมมือกับชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนและสถานศึกษา เป็นผู้ที่มีจริยธรรมแห่งวิชาชีพ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ เป็นครุเก่ง คือ มีปรีชาสามารถในการจัดการศึกษา และจัดการเรียนรู้ รอบรู้ และเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่ตนถนัด มีความคิดสร้างสรรค์และสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ถือเป็นหัวใจของการผลิตครู เพราะเป็นกระบวนการภาคปฏิบัติที่จะช่วยเสริมสร้างนักศึกษาให้เป็นผู้มีความรักและศรัทธาต่อวิชาชีพครู ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาวิชาชีพครู การฝึกประสบการณ์วิชาชีพมีอิทธิพลสำคัญต่อนักศึกษาคครู มากกว่าประสบการณ์ทั้งหลายที่นักศึกษาได้รับ หากกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูมีประสิทธิภาพที่สามารถเสริมสร้างคุณภาพของนักศึกษาคครูให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือและช่วยเหลือจากสถานศึกษาเพราะเป็นแหล่งต้นแบบที่จะให้นักศึกษาคครู ได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงควบคู่กับการเรียนรู้ภาคทฤษฎีจากมหาวิทยาลัย

จากสภาพของโรงเรียนเครือข่ายการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่ผ่านมา พบว่า

- 1) โรงเรียนเครือข่ายการฝึกประสบการณ์วิชาชีพส่วนหนึ่งมองว่า คณะครุศาสตร์ไม่ได้เตรียมนักศึกษาให้มีคุณภาพทั้งด้านความรู้ความสามารถ ทักษะการสอน และคุณธรรมจริยธรรมในระดับที่ดีพอ บางโรงเรียนอาจารย์พี่เลี้ยงต้องกลับมาสอนเนื้อหาเดิมซ้ำ
- 2) โรงเรียนเครือข่ายการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูส่วนหนึ่งคาดหวังว่าจะได้นักศึกษาฝึกประสบการณ์มาช่วยบรรเทาปัญหาการขาดแคลนครู ภาระงานหนักของครูในโรงเรียนมากกว่าจะช่วยพัฒนาศึกษาคครูให้มีทักษะการสอนและเป็นครูที่ดีได้
- 3) อาจารย์นิเทศส่วนหนึ่งพบว่านักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพไม่ได้รับการนิเทศที่มีคุณภาพจากอาจารย์พี่เลี้ยง โดยอาจารย์พี่เลี้ยงแต่ละคนจะปฏิบัติหรือดูแลมอบหมายงานแตกต่างกัน ไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน โรงเรียนมักจะมีประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาสูงกว่าความเป็นจริง รวมทั้งมีความรู้สึกเห็นใจนักศึกษา ไม่อยากเห็นนักศึกษาไม่ผ่านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพหรือช่วยเหลือนักศึกษาโดยการใช้หนังสือคู่มือการสอน หรือแผนการจัดการเรียนรู้ที่ให้อยู่ให้นักศึกษานำไปใช้ประกอบการฝึกสอน ทำให้เกิดผลเสียต่อนักศึกษา

การที่ลักษณะของโรงเรียนมีความแตกต่างกัน ในด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ ตลอดจนคุณลักษณะของบุคลากร การปฏิบัติตนของครู การให้การนิเทศนักศึกษาของอาจารย์ที่เลี้ยงยังมีความแตกต่างกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ การพัฒนาคุณลักษณะ และคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาครู จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาโรงเรียนโดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงานปกติ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบ เชื่อถือได้ การพัฒนาโรงเรียนไปสู่เกณฑ์มาตรฐานดำเนินกิจกรรมในลักษณะกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งมี 4 ขั้นตอน การวางแผน การนำแผนไปปฏิบัติ การสังเกตและการสะท้อนความคิด เพื่อสรุปผลการดำเนินงานและเตรียมวางแผนปฏิบัติการในช่วงต่อไป โรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช เป็นโรงเรียนหนึ่งที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู ประจำปีการศึกษา 2550 โดยคณะครู ศาสตราจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชได้พิจารณาถึงความร่วมมือ ความสามารถในการพัฒนา และความพร้อมของโรงเรียน

โรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช อยู่ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 เปิดสอนนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3-4 (ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6) ตั้งอยู่ หมู่ที่ 1 ตำบลนาทราย อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ห่างจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ประมาณ 10 กิโลเมตร โรงเรียนได้พัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตามลำดับ โดยได้ดำเนินการพัฒนาโรงเรียนให้มีศักยภาพด้านต่างๆ ดังนี้

1. จัดการศึกษาที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน โดยการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น จัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน บนพื้นฐานความเป็นไทยและความเป็นประชาธิปไตย
2. การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีจำนวนเพียงพอ เป็นระบบเครือข่าย และเอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การใช้ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน เป็นเครื่องมือในการสืบค้นข้อมูลเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกในอนาคต ซึ่งโปรแกรมภาษาจีนนี้ โรงเรียนได้เริ่มดำเนินการในปีการศึกษา 2550
3. การพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชนไทย ให้เติบโตขึ้นเป็นคนที่มีความรู้ตามมาตรฐานการศึกษาชาติ รักการเรียนรู้ตลอดชีวิต รู้จักคิดวิเคราะห์ มีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าแสดงออก
4. การบริหารจัดการทั้งระบบ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มีอิสระในการทำงานอย่างคล่องแคล่ว มีการพัฒนาด้านกายภาพอย่างเหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต
5. การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและชุมชนในท้องถิ่น ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน

โรงเรียนมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาคุณภาพครูและโรงเรียน ได้วางแผนพัฒนาโรงเรียนจึงได้ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนาโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครูของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ระยะที่ 2 ปีการศึกษา 2550 โดยความเห็นชอบร่วมกันของบุคลากรในโรงเรียนเพื่อนำเอามาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครูมาเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการพัฒนาโรงเรียน เป็นสถานที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่มีมาตรฐานคุณภาพ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ต่อไป

โจทย์วิจัย

การพัฒนาโรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราชเพื่อเข้าสู่มาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู จะดำเนินการอย่างไร

เป้าหมาย

โรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช ได้พัฒนาเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครูสำหรับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่มีคุณภาพ

คำถามวิจัย

1. บริบทของโรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราชตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู เป็นอย่างไร
2. ประเด็นตัวบ่งชี้ที่ต้องพัฒนาโรงเรียนไปสู่มาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู มีประเด็นใดบ้าง
3. แนวทางและกระบวนการพัฒนาโรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อเข้าสู่มาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู เป็นอย่างไร
4. บทบาทของ ฝ่ายบริหาร ทีมนักวิจัย และคณะครูโรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช ในการพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู เป็นอย่างไร
5. ความก้าวหน้าและผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาโรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช เข้าสู่มาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจบริบทของโรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช ตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู
2. เพื่อศึกษาแนวทางและกระบวนการพัฒนาโรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อเข้าสู่มาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู
3. เพื่อศึกษาความก้าวหน้าและผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาโรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช เข้าสู่มาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู
4. เพื่อศึกษาผลการจัดการความรู้ที่ได้เรียนรู้จากการพัฒนาครูและโรงเรียนตาม โครงการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. โรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราชได้รับการพัฒนาตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู
2. โรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราชและคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ได้องค์ความรู้ด้านการพัฒนาโรงเรียนไปสู่เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู
3. ผู้บริหารและครูได้รับความรู้และทักษะกระบวนการวิจัย รวมทั้งความรู้ด้านมาตรฐานวิชาชีพครูจากการพัฒนาโรงเรียนสู่เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู
4. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ได้โรงเรียนฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่มีมาตรฐานตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู สำหรับการฝึกนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต
5. โรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช และอาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช มีประสบการณ์ในการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม มีเครือข่ายผลิตครู และมีองค์ความรู้สำหรับการจัดเตรียมการเรียนการสอนตามหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต

ขอบเขตการวิจัย

การพัฒนาโรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช ให้มีมาตรฐานตามเกณฑ์โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหารและครูโรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราชทุกคน
2. ประเด็นที่ศึกษา ดำเนินการตามบริบทของโรงเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

3. ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา จะทำการศึกษาตามโครงการ ตั้งแต่ เดือนพฤศจิกายน 2549 ถึง เดือนธันวาคม 2550

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สถาบันราชภัฏ พุทธศักราช 2546 หมายถึง หลักสูตรที่ใช้ในการผลิตบัณฑิตครูของสถาบันราชภัฏ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2547 ใช้เวลาเรียน 5 ปี มีลักษณะเป็นชุดวิชาตามกลุ่มวิชาต่าง ๆ 4 กลุ่มชุดวิชา และมีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในโรงเรียนทั้งที่เป็นกิจกรรมในชุดวิชาต่าง ๆ และชุดวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ โดยกำหนดให้มีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเต็มรูป เป็นเวลา 1 ปี ในชั้นปีที่ 5
2. การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หมายถึง การเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติงานครูตามที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2546 ได้แก่ งานศึกษาผู้เรียน การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ งานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อ การบริหารงานโรงเรียน งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และการพัฒนาคุณลักษณะด้านวิชาชีพครู
3. โรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ ตามมาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครูที่จะรับนักศึกษาสาขาการศึกษาที่เรียนตามหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2546 เข้าฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู
4. มาตรฐานโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู หมายถึง ข้อความที่บอกถึงระดับคุณภาพในด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านวิชาการ ด้านบุคลากร และด้านผลการร่วมพัฒนาวิชาชีพครูของโรงเรียน กำหนดเป็นมาตรฐาน 7 มาตรฐาน 34 ตัวบ่งชี้
5. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การดำเนินการศึกษาบริบทโรงเรียนวางแผนพัฒนา ดำเนินการพัฒนาโรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช และเปรียบเทียบคุณภาพโรงเรียนก่อนและหลังการพัฒนา ตามวงจร PAOR ของ เคมมิส (Kemmis) และ แมคแทกการ์ท (McTaggart) โดยความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ได้แก่ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ผู้บริหารและครูผู้สอนของโรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช